

KÖNYVSZEMLE

Tömörkény válogatott elbeszélései

Testvériség-Egység kiadása, Újvidék, 1950.

Vannak írók, akiknek műveivel bekalandozhatod Európát. Tömörkény elbeszélései csak a magyar Alföldre vezetnek el, annak is csupán egy sajátos vidékére, a szögedi tanyavilágba, a homokbuckák közé, a Tisza mellé. Nem nagy terület ez, Tömörkény is leginkább gyalogszerrel járta, de akkora világ, hogy holtanapjáig se tudott eleget mesélni róla. Tizenkét kötetének csaknem minden darabja erről a homokszigetről való s a háromesztendei katonáskodásáról szóló történeteinek főhősei ugyancsak itteni emberek, hiszen az íróval együtt vonultak be Novi Pazárba, mivel »az Isten néhány kényeret ejtett le számukra ott a sziklák közé s el kellett menniök oda, hogy meg-egyék«.

Tömörkény kis világát, melynek határait talán földrajzilag is ő húzta meg, napszámosok, juhászok, »célszórú szögényembörök« és tiszai hajósok népesítik be. Az ő mindennapi életüket írja egyszerűen, természetesen, túlzott költői igényesség nélkül, de a valóság hitelével. Ő nem törekedett zárt, kerek, arányos kompozícióra, távol állt az irodalmi műhelymunkától, mert tudta, hogy nem a szándék szüli a remekműveket, nem szépített, csak a valóságot írta s mégis a magyar próza kis remekei kerültek ki a keze alól.

Tömörkény jelentkezése a múlt század végén nem keltett nagy fel-tűnést, jóllehet kész formanyelvet, kiegyensúlyozott szemléletet hozott, de hangja ép témaköre nem árult el semmi újdonság a törő vágyat. Már meg-jelent néhány kötete, nevét és munkásságát már Szeged határain kívül is kezdték megismerni, amikor megindult a Nyugat irodalmi mozgalma. Tömör-kény nem talált méltánylásra a moderneknél s Ady és Móricz Zsigmond is csak a halála előtt döbbsentek rá, hogy ez a szerény »vidéki« író micsoda hatalmas életművel ajándékozta meg a magyar irodalmat.

Az a huszonhárom elbeszélés, amely most kötetbe fogva itt a Vajda-ságban megjelent, jó képet ad Tömörkény írói és emberi magatartásáról, népi és művészi jelentőségéről. B. Szabó György bevezető tanulmánya pedig pontosan meghatározza azt a helyet, melyet Tömörkény a magyar irodalom-ban elfoglal. Kár, hogy néhány szélesebb epikai erejű és balladai szépségű elbeszélése, mint például a »Megy a hajó lefelé« című, kimaradt a gyűjteményből.

De így is az újbóli felfedezés izgalmas örömeivel köszöntjük a halha-tatlan Tömörkény vajdasági kötetét. A magyar nincstelenség nincsen nála érzőbb és értőbb megszólaltatója, őszintébb és hívebb ábrázolója. A legjel-lemzőbben Benedek Marcell beszélt róla: »Alakjai típusok, de hány típust tud meg'átni! Maga is eggyé olvad velük, s ha Mikszáth mikszáthul beszél-teti alakjait, Tömörkény maga beszél a nép nyelvén, maga gondolkozik a nép örök gondolkozó formái szerint. Szociális szólamai nincsenek, de meg tudja mutatni a nincstelenség zsellér helyzetét.«

Páratlan emberábrázolását csak úgy érhetne el, hogy nem fölülről szól le a néphez, hanem mintegy belelép a népet Steingassner-ből a legmagyarabb íróvá, mert hiszen emberi ocsúdásától fogva egészen addig, amíg el nem érkezett »napáldozatja« a magyar nép életének, szoká-sainak, társadalmi helyzetének és lelki világának lett leghívebb följegyzője és kifejezője.